

قبل الاسلام عربوں کی دینی و اجتماعی حیاتی

آسیانک منہای غرب جنوبیسی تشکیل ایدن یارم آدا، اسکی ویکی مهاجرتلر آراسنده کی زمانده، بعثدن یدی سکز عصر اوللری شو صورتله مسکون ایدی : بحر محیط ہندی و بحر احمرہ منہی اولان جنوب غربی گوشه سنده حضر موتک یمن طرفلرلرندہ ، حیمربلر جهوری ، (۱) شحر بلادندہ قضاعہ بطلرلرندن بمضلری رلشمش ایدی. (۲) ہمدان یمنک شرق جہتلرلرندہ (۳) ، بنوزریع عدندہ ، بنوازدسبا صیرتلرندہ (۴) اشعر بلر ، زیدک شمال طرفلرلرندہ و بونلرک یانی باشلرندہ غسان نہری کنارندہ کہلانی غسانلر ، دھا اوتدہ عک (۵) طی دخی یمنک بر گوشه سنده ساکن بولنیورلردی (۶) .

مذحج، بنوذہل بن مزریقہ، جرہیملردن برطاقی نجران اووہ سنہ اینشلردی (۷) .
خولان، یمنک مشرقندہ داغلق رلری اشغال ایتمش، کندہ یلاردہ یمن بونلرہ یقین اولہرق یمن داغلر یمنک حضر موتہ متصل اولان قسملرندہ بارنیورلردی (۸) .

[۱] ابن خلدون ج ۲ ص ۲۴۲ ، ۲۴۴

[۲] ابن خلدون ج ۲ ص ۳۴۷ و ابولفدا ج ۱ ص ۱۰۰

[۳] ابن خلدون ج ۲ ص ۲۵۲

[۴] ، ، ۲۵۳

[۵] شہرینکر ۲۲ - ۵۲

[۶] ابن خلدون ج ۲ ص ۲۵۴

[۷] ، ، ۲۵۵

[۸] ، ، ج ۲ ص ۲۵۶ - ۲۵۷

جزیره‌ك جنوب منطقه سنك مختلف برلرینه داغلیمش اولان همدان، بنوزریع، بنوازد، اشعر، طی، مذحج، بنوذهل، خولان، كنده. . . محتوی اولدقاری بر جوق قوللریله برابر حیرك برادرزاده لرندن اولق اوزره سباشجره‌سته منسوب كهلافی عد ایدیلورلردی. حیر و كهلان سبا نسلنه منسوب عد ایدیلدیگی حالده كندی اسماری ایله شهرت بولش و «سبشیون» ده نیلجه حیر و كهلانن باشقه آیروجه سباثیر زمره‌سی آكلاشیلیق ایجاب ایدیور. (۹) سباثیر جمهوری ایسه شیمدیگی صنعا شهرینك بولوندیغی یایلاحوالیسند توطن ایتیشلردی. كهلانلردن بنوازدك دخی بورالده سباثیرایله برابر یاشادقاری حالده دیکر برقسمك ده بادیه‌لی اولدیغی آكلاشیلور (۱۰).

همان، بحرین، یمامه (۱۱) منطقه‌لری عرب‌بانده دن طسم وجدیس شعبایله مسكون ایدی (۱۲). نجد عدنانلر طرفندن توتولش ایدی (۱۳).

كهبه وجوارنده ایسه بنه جنوب شعبارندن برینه منسوب قیله‌لر حكومت سوریوردی. حجازك یترب جهتلرنده یهودیلردن برطاقم بطنلر (۱۴)، وادی القری و حجر جهتلرنده نمود قومی تاش طاغارینی اوهرق كندیلرینه مسكنلر یامش و بویه‌جه‌لر شمشلردی. (۱۵) حتی ابواسمعیل، نمود قومك، زمانلرنده بصری ایله عدن آراسی دولدرمقده اولدقاری سویلیور. (۱۶) آدانك شمال قسمنه آقین ایدن آنوری حكمدارلردن سرجون قبل‌المیلاد ۷۱۵ تاریخده نمود قومی دخی مغلوب ایدرهك جزیه كذارلری آراسنه ادخال ایتیشدی. (۱۷) جزیره‌ك شمال وسائر قسملرنده، تورات و كلدانیلرك استعمالنه بناءً هرب مورخلرنجه ده «عالمیق» تسمیه ایدیلن بویوك بر قوم واردی. كئناقلرینك شمال قسمنده اولدیغی تخمین ایدیلن بوقومك قوللری آدانك همان هر طرفنده كوریلوردی (۱).

[۹] عقدالفرد ۲ ج ۴۸

[۱۰] ابن خلدون ۲ ج ۲۰۳

[۱۱] اووقتر یمامه، «جو» نایله یاد ایدیلوردی یا قوت ۸ ج ۱۰۶

[۱۲] دینوری ۱۶

[۱۳] ابن خلدون ۲ ج ۲۹۹

[۱۴] ابن خلدون ۲ ج ۲۸۷

[۱۵] صروح‌الذهب ج ۱

[۱۶] فتوح‌السام ۲۰۰

[۱۷] غلای ۳۳۶

[۱۸] یا قوت ۸ ج ۱۰۶

ملوك اول ، ملوك ثانی و حاكم كر سفر نده او قونديغه كوره آدائك بو قسمنده عماليقه دن باشقه همونيلر ، معونيلر كي ديكر بر طاقم قوملره تصادف اولتور . هجر ك غريبنده دكزه موازی اوله رق « مدين » يرلرينك اوزاندينی معلومدر . بوراده قرآن كريمك « اصحاب مدين » و تورات سفر لر ينك « مديانيلر » ديديكی قوم اقامت ايد يوردی . اوت ، احتمالكه شو عرض ايتمك ايستديكمز م . م . ۷-۸ عصر اوللرنده بو قوملره ديكر جانلی زمهر لره التحاق ايدده رك شواسكي عنوانلر ني آرتيق غائب ايتمش بولتورلردی . ذاتاً يوقا دوده اسمی بكن آتور ملكی سر جونك جزيره نك شمال قسمنه ايتديكي غزوه سنی تثبيت ايدن كره ميتده آرتيق بو اسملره تصادف ايديله ميور .

نمود ، هنوز بكي دشمنلری طرفندن بلغ ايديله مش اولغله برابر آرتيق بوكون ياقلاشمش بلكه ده اترلری بيله بيلير مكه باشلامشیدی . سترابونك روايته كوره قبل الميلا د ۱۸ سنه اوليسی بورالده یعنی نموديلرك يرلرنده حكومت قورمش اولان نبطيلير ، آلبوس غالوس اسمنده كي بر قوماندانك هجومه معروض قالدی ایدی .

جزيره نك متها سنده ، تقريباً حص حذارنده جول ايچنده تدمر ليلردولتي قورولمق اوزره ایدی .

.*

ايسته بو صورته مسكون اولان بو يارم آداده حكومت سبايلر ايله كهلانيلرك التده ایدی . كهلانيلردن چوغی سبايلر ايله قومشو ، حتی بر آداده ياشادقلری كي (۲) جريان احوال دن باشقه لر ينه و بالخاصه حمير يله قارشى « يد واحد » یعنی بر حلف اولدقلری آكللا شيلور . ايسته بوكا كوره اولسه كرك حكومت رياستى سبايلرده اولدينى كي بعضاً كهلانيلرده انتقال ايدردی . روايتلره كوره سبانك اوغللری اولان حمير ، كهلان ، كهلانى خناده سبا حكمدارلر ندى . (۳) فصلكه حمير يلردور ينك اوللرنده دخى حكومت بو ايكي زمهر نك آراسنده دور ايدر دور درى (۴) .

ابتدا سبايلردن باشقه كهلانيلر ايله قوت كسب ايدن سبا حكومتك نفوذى ، جزيره نك تا شمال قسمنه قدر يوروديكی تخمين ايديلور . تجارتله اشتغال ايدوب كروانلری بوتون

[۲] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۳

[۳] يعقوبى ۱ ج ۲۲۰

[۴] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۳

جزیرہ بی بویدن بویہ قطع ایدن سبائیلر ، جزیرہ داخلندہ کی بوتون قبیلہ لر ایله آکلاشمق مجبوریتدہ ایدیلر . ذاتاً حرب جزیرہ سنہ هجوم ایدن آنور حکمداری سرجونک سبا ملکلرندن « شمر » ی مغلوب ایدہ رک جزیرہ یه ربط ایتدیکی یازدیردینی اسکی برکتاہدہ اوقبور . حالبوکہ سرجونک یمنے حتی وسطی جزیرہ یه قدر بیله نفوذ ایتدیکی معلوم دکلدر . شو حالده اغلب احتمالہ کورہ بونک ، سبائیلرک شمالدہ کی نفوذنی قبرہ رق اوزمانک عادی وجہلہ کروان و تجارتلری اوزرینہ کمرک کبی برورکو وضع ایتیش اولدینی تخمین ایدیلور . ذاتاً سبائیلرک تا شمالہ قدر نفوذلری کچمش اولدینہ دائر دیگر امارہ لرده واردر . حوران جوارندہ حرادہ ، وادی القراہہ کائن الملا وسائر موقلرده سبائیلر یازیسی اولان خط مسند ایله یازیلی بر جوق کتابہ لر کشف ایدیلشدر .

کوریلورکہ بو تاریخلرده یازیم آدانک سکنہ سی بر جوق قوللری احتوا ایدن متعدد زمرہ لرہ آریلور و بونلرک هبسی کندی آرالرنده دینلہ ، عرف و عادتہ لرلہ مستقل اولہ رق کچینورلر . یمندہ طوبلو اولہ رق بالخاصہ حمیر و سبا جهورلری کوریلور . کھلائیلر غلبہ ک اولقلہ برابر داغنیق و عینی زماندہ بر قسمی حالا بادیه نشین اولہ رق کوریلور و بوکا بناء باشقہ لرینک حلقہ لرینہ کیرمک مجبوریتدہ قالور و بعضاً حلقہ لرندہ اولدقلری متفقہ لرینہ یاردملری اولدینی کبی ، بعضاً سرہ سی بولہ رق حکومت نفوذنی اللرینہ کچیردکلریکلری دہ اولور . بو حال سبائیلر دورندہ اولدینی کبی ، سوکرا حمیریلر دورندہ دخی عیناً بویہ جریان ایدیلور .

طوبلو صورتدہ اوطورمش اولان بو ایکی جهوردن ابتدا سبائیلر ظهور ایدیور . جنوب منطقہ سنک احتوا ایتدیکی بر جوق مخالفلر (۱) آبری آبری کندی قصر شیخلرینک اداره سندہ مستقل اولدینی حالده ، معینلری متعاقب صنعانک شرقدہ کائن « صرواح » قصرینک اطرافدہ برلشن سبائیلر جهوری ، حلیقلرلہ برلکدہ حرکت ایدہ رک بر جوق مخالفلری نفوذلری آتہ آیلور ؛ سوکرا « ساحین » خلافتک قصری اطرافدہ مأرب شہرینی تأسیس ایدہ رک بوتون جنوب منطقہ سندہ و بالآخرہ بوتون جزیرہ دہ سیاسی نفوذلری یوروئمکہ باشلا یورلر . بو حال قبل المیلاد ۱۱۵ تاریخلرینہ قدر بویہ جہ دوام ایتدی . سبائیلر ایله کھلائیلرک مملکتی اولان مأرب و جوار ی بالکمز جزیرہ داخلندہ دکل ، او زمانک بوتون تمدن ایدن قوملری آراسندہ شہرت بولدی . مأربدہ اولان سد عرم

وعشر ائلرایاه سایبیله جق دیگر سدر سایه سنده بوراسی معموریتك صوك درجه سنی بولمش ایدی. قرآن کریم، زمانك مأرب حقیقه کی تلقیلرینی بیلدیرن اک قدیم برنجی مأخذدر (۲). نهایت مرهاتکی برسبیله سبایلره ضعف کلور. سبایلره نظراً دها آشاغیلرده، دکره یاقین اولان محللرده برلشمش اولان حمیرلر جمهوری جانلامغه باشلاپور. بحال، احتمالک تجارتك قره دن دکره اینه سیله علاقه داردر. حقیقتاً بوتاریخلرده تجارت بحیره باشلامش، اولا مصرلیر و فیکه لیلرک، صوکرابی اسرائیل و رومالیرک دکره اینه سیله حمیرلرک بحر احمر، بحر محیط هندیده کی اسکله لرینه تجار کیلری کلوب کیدیوردی. کیلرک کیروب چیقیدینی «مندب» بوغازی ایسه حمیرلرک مملکتنده ایدی. عدن، بوکون اولدینی کچی او زمانلر دخی براس بحری ساییلوردی. هندک بهاراتی بورادن توزیع ایدیلوردی (۳) عین زمانده عدن پانایری یاریم آداده تشکل ایدن بانابرلرک اک اسکیلرندن سایبلمقدهدر (۴).

شو حاله کوره حمیرلرک دخی دکره اینه سیله سبایلرک اعظمی استفاده و شوکتلرینی تأمین ایدن قره تجارت کروانلری برینه دکزیولی تأسس ایدنجه سبایلر تدریجی برصورتده سقوط ایدرک نهایت حاکیت، حمیر بطلرندن برینه عاقد اولان «ردان» مخلصک ذوبنه انتقال ایتشد.

بعثتن یدی عصر اوللرندن اعتباراً تأسس ایدن حمیری حکومتی، سبایلره نظراً دها محارب دها زیاده دولت تشکیلاتنه مالک اولدیفندن یاواش یاواش توسع ایتدی. ردان قصرینک اطرافنده حمیرلرک پانجخی اولق اوزره شهر قوروله رق «ظفار» عنوانی آلدی. ابتدالری «ذوریدان» دهنیلن حمیری رئیس، سبانیده قفوذی آلتنه آیینجه «ملک سبا و ردان» نامیه یاداولومغه باشلادی. قفوذی دها کیشله بهرک حضر موت و شحره شامل اولونجه «ملک سبا و ردان و حضر موت» عنوانیه تانیلدقدن باشقه «تبع» لك لقب فاخرینی ده احراز ایدرلردی. بونلرک «تبع لقبی احراز ایتهلری ایچون سیاسی قفوذلرینک حضر موت و شحره قدر پایبلمه سی شرط ایدی (۵).

[۲] سبا سورمه

[۳] یعقوبی ۱ ج ۳۱۴

[۴] یاقوت، «عدن» کله سی

[۵] مسعودی ۱ ج ۶۱۷، ابن خلدون ۲ ج ۵۰

تباہہ ، حتی ملک کردن بعضا لریك دور لرندہ حمیرلر حکومتی یالکز جنوبہ دکل ، وسط و شمال منطقہ لرندہ بیلہ تانیلیور و خاطر ی صایلیوردی . بونلردن بعضلری اوردولری ایلہ بوتون جزیرہ ی بویدن بویہ قطع ایستدکاری کبی ہراقی دخی تحت اطاعت لر بنہ آلمشردی (۱) .

سبائیلر زمانندہ اولدینی کبی ، بالطبع بودورلردہ دخی ہرزمرہ ، ہر شعبہ داخلا و خارجا استقلالنی محافظہ ابتدایی حالہ ملکہ « آناوہ » اعطاسی ، ملک و اتباعک ، خلیفہ لریك یولجی و کروانلری محافظہ ایتمک شرطیلہ بوجنوب دولتک تابعیتندہ صایلیوردی . بوصورتلہ حمیرلر نفوذینک ، بوتون جزیرہ شامل اولدینی دورہ لر اولمشدر . [۲]

معافہہ بوواسع حا کیتلری ادامہ ایتمک ایچون بادیلہ قیلہ لر ایلہ چوقلق چاریشمق ، اوجی کندیلر بنہ منہی اولق اوزرہ متسلسل حلقہ لر ایلہ قیلہ لر ی برر بنہ ربط ایتمک یا حود هیچ اولماز سہ موجود حلقہ لر مامرانہ استفادہ لر تامینہ چالیشمق مجبوریتندہ ایدیلر . بوخصوصہ کندی شعبیلر بنہ منسوب اولوب عمارہ و قیلہ لر ی ایچندہ ذی نفوذ صاحب یتلری ، زماننرک والی عمومیلری مقامندہ ارسال ایستدکاری کبی ، حال حاضرک سفارتلر بنہ بکزر فقط طبیعتیلہ باشقہ برماہیتندہ اولق اوزرہ نفوذلری آئندہ بولوندرمق ایستدکاری قیلہ لرک وجوہندن « رہنہ » لر بنی دخی محافظہ ایتمک اسولدن ایدی .

حمیرلر ، سبائیلری اسقاط ایدہ رک لر بنہ کجکدن صوکر حکومتلری تأیید ایچون سبائیلرک بادیلنی کبی ، بویوک ، عینی زمانندہ بر قسمی سبارلریك محسولدار طوبراغندہ اوتورمش اولدینی حالہ دیگر قسمی بادیلہ نشین اولان قوتلی کھلانیلرک یاردمینہدہ مراجعت ایتمک مجبوریتندہ ایدیلر . ابتدائی ، سبائیلر زمانندہ اولدینی کبی کھلانیلر اجرای حکومت خصوصندہ حمیرلرہ اشتراک ایدیلرلردی (۳) .

فقط حمیرلر موقعلری صاغلاملاشدیرنجہ ، آرتیق کھلانیلرک بواشترا کبی چکمن اولدیلر . نہایت بوکا خاتمہ ویرہ رک حکومتی کندی شعبیلری ایچندہ انحصار آئندہ ایدیلر (۴) . کھلانیلر ایسہ بالطبع فرصت بولمقچہ حمیرلری ضعیف کوردکچہ ازا جادن حالی

[۱] مسعودی ج ۱ ص ۶۱۷

[۲] ابن خلدون ج ۲ ص ۲۳۷

[۳] ابن خلدون ج ۲ ص ۲۵۲

[۴] ابن خلدون ج ۲ ص ۲۵۲

قالمايورلردی . حميرك اسكى ونامدار حكمدارلارندن ياسر ينعيمك احفادندك برملك صوك
وقطى اوله رق كهلانيلى مغلوب وپریشان ايتدی [۵] ايسه ده آرتیق كنديلرى ده ضعيف
دوشمش هله بوسيرالده مملكتلرينك بعض ساحل قسملرى حبشيلرك هجومه معروض [۶]
قالماسيله بوضعاى پك زياده ارمش ، داخل بر بوزوقلق قاريشيقلق يوز كوسترمشدى .
مملكتلرينى ترك ايدوب جزيره نك ايچرولرينه دوغرو مهاجرته حاضرله ن كهلانى
بطنلرينك نوميدانه هجوملى واوته كيلر كده مدافعه لرى دولاييسيله سدك امر محافظه سته
اهتمام ايديله مدی . [۷] سد خرابه يوزتوتدی . اونه برى تعميرلر ، حتى بالاخره حبشيلرك
صوك استيلا لرى اناسنده قبل البعته برنجى عصر ك اوللارنده تعمير ايديله مكله برابر [۸] ينه
چوق دوام ايدمه دن منهدم اولوب كيتدی . آرتیق قرآن كريم اوقونغه باشلادى زمانلر
مأرب برلى اسكى سه ويلى معمورى قى تماميله غائب ايدرك چوله التحاق ايتمشدى .
هر حاله سدك بوسوك تعمير وانهدامندن چوق زمانلر مقدم ، اغلب احتمالكه
بشتدن اوچ عصر اوللرينه تصادف ايدن حميرلرك كهلانيلىر غلبه سى نتيجه سى اوله رق ،
بلكه ده ها اولجه متفكرلى اولان سبايلرك سقوطى اوزرينه - ياخود بونلردن هر برينك
آبرى آبرى تأثيرلى ايله كهلانيلىر آراسنده جنوب منطقه سندن ايچرولره دوغرو بر مهاجرت
باشلامشدر .

يوقارودده سويلنديكى اوزره قضاعه نك ، ابتدالرى جنوب منطقه سى سكه سندن
اولوب « مهره » ده ، هجرتلى اناسنده نجرانده حكومت قورمش اولدقلى [۱] حقيقه
موافق ايسه ، جنوبن شماله دوغرو هجرت ايدن شعلبدن برنجى قافله اولدقلى
تخمين ايديله بيلير . چونكه حميرلر دورنده جنوبده باشلايان قاريشيقلقلر نتيجه سى اوله رق
هجرت ايدن كهلانيلىر ، قضايعلى ترازيلر آراسنده بولديلردى . ۳۵۰ تاريخ ميلادى
انالارنده معديلر ايله ، يندن هجرت ايدن مذحجيلر آراسنده وقوعه كلن « يوم اليضا » ده
قضايعلر ، معديلر آراسنده بولنيورلردى . [۲] حتى ده اوللرى تقريباً بشتدن آلى عصر

[۵] دىنورى ۴۱ ، ۴۲

[۶] موللر ، بورع ۱۱۰-۲۳۰

[۷] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۳

[۸] ابره طرفندن يازيلان بر كتابه ده اوقونيور .

[۹] ابن خلدون ۲ ج ۲۴۷

[۱۰] ابن الاثير

مقدم مالك بن فهم ازدي و قومی بحرینه کلدکری زمان قضاعیاری اوراده بولدیلردی (۳)
ینه بوتاریخلردن یا برآز سوکرا اولسه کرک ینه ازدیلردن برفرقه بحرین و بحر طریفی
کچرک حیره به کلدکرنده قضاعدن بمضارینه تصادف ایندیلردی . (۴)

قضاعیار، برچوق عرب مؤخرلینک حتی ابن خلدونک دخی ترجیحی وجهله [۵]
حمیرلردن اولدینی صحیح ایسه دخی ، بونلرک پک اسکی زمانلردن . وسطی جزیره به کله رگ
معدیلر آراسینه قاریشوب آنلره قومشو اوله رق دکز بونجه جدمدن نجد ایله تهامه
آراسنده حدفاصل تشکیل ایدن ذات هرق و حرم آراسنده کی کنیش برلده یاشامقده اولدقلری
کوریلور [۶] .

حتی بالاخره معدیلره اتساب ایدمک [۷] آنلایله برلکده بمنیلره قارشو محاربه لرده
بوتیلورلردی . بوکا بنا اولسه کرک قضاعیاری دوغرو و دن دوغرو به عدنانیلردن تزدیلر
زمره سنه ادخال ایدنلرده واردر .

مرنه ایسه قضاعیارک، تاریخک پک ده طلاع ایدمه چی زمانلر طرفنده جنوبدن شماله
وسطی جزیدن شرقه دوغرو هجرت ایدن زمره لک انجیسی اولدینی آکلاشیلور .
قضاعیارک مهاجرتدن سوکرا اولجده سولندیکی اوزره احتمالکه حمیرلرک تضییق نتیجه سی
اوله رق بشتدن قریباً بش آلتی عصر اوللری که لانیلرک وسطی جزیره به ، عراق ، شماله
دوغرو هجرتلری باشلامش و بو تاریخلردن اعتباراً جزیره نك عموم سکنه سی آراسنده
سوره کلی قایناشمه ، عمومی هجرتلر میدانه کلشدر .

تاریخی روایتلر دوغرو ایسه قبل المیلاد آلتی عصر اوللری آنور حکمدارلردن
نبوخذنصر (مختصر) شمالی جزیره و فلسطیندن باشقه برده هجازده ، نجدده عدنانیلر اوزرینه
دخی هجوم ایش ، آرلرند مدهش محاربه لر اولمش ایدی . (۸)

ایشته بو وقعه دن آلتی یوز بو قدر سنه طرفنده عدنانیلر کندی حاللرند یاشه به رق

[۳] حمزة اسفہانی ۹۵

[۴] ابن خلدون ۲ ج ۲۴۱

[۵] ابن خلدون ۲ ج ۲۴۷

[۶] بکری ۱۳

[۷] ابن خلدون ۲ ج ۲۳۸

[۸] ابن خلدون ۲ ج ۱۹۷

نوره مش ، احتمالک مملکتلری دار کلکه باشلامشیدی . عینی تاریخلره دوغرو یعنی بمشدن آلتی بوجوق عصر اوللری روما قوماندانلردن آلبوس غالوس دخی اردوسيله بورلرینه نتیجه سز هجوم ایدره رک جزیره سکنه سی تدهیش ایتش ایدی [۱] .

قربباًینه بو اشلارده ایدی که کهلانیلر جنوبده کی مملکتلرینی ترک ایدره رک شمال ووسطی جزیره دوغری هجرت قویولدیله . ایشته بوتون بو ، بلکه ده باشقه بر طاقم احوالک تأثیریه عدنانیلر آراسنده دخی عمومی بر اقتباه ، عمومی بر حرکت باشلادی .

ابتدا ، تزاریلره قومشو و آنلره اقتساب ایدره رک یاشامقده اولان قضاعیلر تدریجی برصورتده برجوق بطلره ، عماره لره آیریلره رق مختلف جهتلره ، کیبی شامه ، کیبی جنوبه ، کیبی شرقه هجرت ایتدیله . کیتدکاری برلرده کندی آرالرینده ، یاخود دیگر مهاجر بطلر ایله حلقلر تشکیل ایدره رک بریلری مغلوب ویا دفع ایتک صورتیه برلشدیلر . یوللری بادیله لره اوغرا یانلر ، بادیه نشین اوله رق قالدقلری حالده ، مساعده مملکتلره تصادف ایدنلری ده حکومتلر قوردیلر . بوللری متعاقب تزاریلردن «انمار» دخی ینه بطلره آیریلره رق بوراسی ترک ایتدیله . «ایاد» ، «ریسه» ده ینه بویه یایدیلر . مضریلر اسکی برلرنده قالمشلردی . فقط جوق کچمه دن مضریلره برجوق قوللره آیرلیدیله ؛ آرالرنده کچیمسزک باش کوسترمشیدی . نهایت بولرنده دیگرلری کی آیریلشه رق هجرت یولینی توتدیله . ذاتاً عدنانیلردن عک ایله ، مدیلردن قص ، بو تاریخلردن خیلی زمان اوللری هجرت ایدره رک بوللری ترک ایتشلردی [۲] .

ایشته شو مهاجرتلرک نتیجه سی اوله رق یارم آدا نفوسنک وطنلری تمامیه برندن اوینادی ؛ اسکیسینه نظرآ تمامیه یکی بروضیت میدانه کلدی .

* *

بمشدن دورت عصر اوللری ، جزیره سکنه سنک سوکنی قایناشسه ومهاجرتلر دولایسیله شویله بروضیت آلتش اولدینی کوردیلور :

سبائیترک حمیر وکهلانیلره قاریشانلردن باشقه لری صینی ، بشر ، نصر ، افلیح ، زبدان ، العود . . . کچ برجوق بطلره آیریلره رق [۳] حمیرلرک قفوذی ، بلکه ده آرتق

[۱] سقراون

[۲] بکری

[۳] مقدالترید ۲ ج ۴۸

کندی شجره لرینی اونودورق حمیرلک عنوانی آلتنده یمنده کی محلافلا ری داخلنده کچینوب کیدیلوردی. حمیرلک اغلب احتمال بویوک کتله لری پای تخیلری اولان ظفارجه تیلرنده، بعضاً حکومتی الیه کچیرن قبیله خاندانلک اطرافنده طویلا نیورلردی. مع مافیہ تبایعه دورلری آزچوق خارج عد ایدیله ییلمکله برابر قالان زمانلرده حمیرلر متعدد ذوقیللرک حتی ملکلرک اداره لری آلتنده عادتاً مستقل برجوق بطنلره، حلقله آبریلهرق (۴) آرتیق یمنک هر طرفه یاییلمشلردی.

همدان، کنده دن سکسک بطلری یمنک شرق جهتلرنده، (۵) خولان بورانک داغلارنده، کنده حضرموته یقین یمن سلسله لرنده (۶) توطن ایتمشلردی. ازدشنوه (۷) ابتدا غلبه لی ایله شماله دوزغو و هجرت ایدهرک سراتلرده قالمش ایسه ده بونلردن بی دوس، عمان طرفلرینه کیمش (۷) سوکرا بونلره ازدیلردن ربیعه، عمران، بنوعروک متعدد بطلری التحاق ایدهرک «بحرین» و «حجر» طرفلرینه داغیلمشلردر (۸).
اشعریلر «زبید» ک شمال جهتلرنده، مذحجن نبوالحارث بن کعب نجران ناحیه لرنده بولنیورلردی (۹).

بکر بن وائلدن بنو حنیفه و بطلری «یمامه» ده یرلشمشلردی. کثرت، قوت، بناء علیه بیت و حکومت بونلردن «بی الدول» ه عائد اولوب مرکز لری «حجر» شهر ی ایدی. ظهور اسلامه قدر بویله قالدی (۱۰).

بکر بن وائلدن بنوعجل، یمامه ایله بصره آراسینه یاییلمشلردی. بونلرده کوچلی وقوتلی برقیسه اولوب «موت» موقعنده «یوم ذی قار» نامیله مشهور بر وقعه ده عجملری مغلوب ایتمشلردی. (۱۱)

[۴] یعقوب ۱ ج ۲۴۴

[۵] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۷، ۲۵۲

[۶] ۲۵۷

[۷] شنوه یمن غلارلرندن اولوب صنعان چوق اوزاق دکلدر. بوقبیله ایسته بوغلانفه منسوبدر. یاقوت ۵ ج ۳۰۳

[۸] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۳

[۹] یعقوب ۱ ج ۲۳۳

[۱۰] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۰

[۱۱] ابن خلدون ۲ ج ۳۰۳

[۱۲] ابن خلدون ۲ ج ۳۰۲

مضریرلردن تیمم ، نجد ، بصره ، یمامه آزارینی اشغال ایتیشلردی . ضبه علیهنده برلهشن مضریرلردن «الهاب» جهوری ینه تیمم قومشواولهرق «دهنا» دهنیلن کیش برله داغلمشلردی . [۵]

معدیلردن اتمارقوله منسوب «بحیله» یمنده اولان «تباله» موقعنه [۷] قدر بحرین وحجاز داغلارنده یوروپورلری [۸] .

ربیمعدن «جدیله» ، بکر بن وائل و تیمم قومشواولهرق بحرینک بادیه لرنده کوچبک ایدیورلردی [۹] .

کهلانیلردن «طی» نجدده اجاوسلما داغلاری وحوالیسنی اشغال ایدیورلردی . بونلر «رمیلیون» و «جلیون» نامریله ایکی یه آیریشلردی . قوت ، شوکت ، بیت رملونده ایدی . [۱۰]

ینه بونلر قومشواولهرق نجدده «کرخ» نام محله مضری مدرکدن «بنواسد» بطلری ایتیشلردی [۱۱] .

نجدک طی . عانداجا و سلما داغلرینه ، «وادی القوی» موقعلرینه قومشواولان یرلری قیس - عیلاندن بویوک بنی غطفان بطلری طرفدن توتولش ایدی . ریاست ، بیت «عبس» دن «بنی عدنه» یه عاند ایدی . عرب داهیلرندن اولوب بوتون غطفانک ریاستنی احراز ایدن زهیر بن جذیمه بونلردن ایدی . بعضاً ریاست و بیتک ذبیانلر کچدیکی ده اولمشدر [۱۲] .

قیس عیلاندن بنی طرود نجدده ، [۱۳] ینه قیس عیلاندن بنو ربیمه نک بر چسوق بطلری ده یثرپ تمامه لرینه متصل اولان نجد و شام یرلرینه داغلمشلردی [۱۴] .

مضریرلردن «بنی ضبه» بنی تیممه قومشواولهرق نجدده متصل شمالی تمامه لرده بولنیورلر

[۵] ابن خلدون ۲ ج ۲۱۵

[۷] یاقوت ۲ ج ۳۸۰

[۸] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۴

[۹] ابن خلدون ۲ ج ۳۰۰

[۱۰] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۵

[۱۱] ابن خلدون ۲ ج ۳۲۰

[۱۲] ابن خلدون ۲ ج ۳۰۷

[۱۳] « » ۲۵۷

[۱۴] « » ۳۱۱

ایدی . یوقارودہ دخی کجیدیکی وجہلہ « رہاب » ایلہ آرلرندہ آجیقلق واردی (۱) .
 بالآخرہ « طائف » نامنی آلان « وج » بنی عدوان وقیف طرفندن توتولش ایدی .
 مشہور عامر بن الظرب عدواندن ایدی . بالآخرہ عدوان بورادن چیقاریدلی . قریش ،
 حمیردن بمضلری بونلرک یرلرینہ کلدیلر (۲) .

طائف یاقینندہ « غزوآن » داغینہ متصل سرات سلسلرندہ مدرکہدن « بنوہذیل »
 کوچہلک ایدیورلردی . (۳) عدنانیلردن « انمار » بطنلری ، قیس عیلاندن « هوازن »
 دخی بوسسلہلردہ بولئیوردی (۴) .

قریشدہ داخل اولدینی حالده کنناہ بطنلری مکہحوالیسندہ ایدی . (۵) مکہجوارندہ
 « مرالظهران » (۶) و « بطن مر » (۷) دہنیلن یرلردہ خزاعیلر اقامت ایتمکدہ ایدی (۸) .
 صوکرالری « مدینہ النبی » نامنی آلان « یثرب » دہ کھلائیلردن اوس وجزوج بطنلری
 یرلشمشدی (۹) ینبع ، یثرب ، عقبہ ایلہ آرامی کھلائیلر طرفندن اشغال ایدلمش ، حتی برقوللری
 دھا شرقدہ اولان « معان » ، قدر اوزاغمشیدی . جذامک بنوفاتہ عمارہ سندن بنو نافرہ
 معاندہ بیت تشکیل ایدہرک حکومت قورمقہ موفق اولمش ایدی . بوتون بو حوالیدہ کی
 قبیلہلرہ قارشى روم نفوسى تمثيل ایدیورلردی (۱۰) .

قضاعدن « جہینہ » ینبع ، یثرب ، رضوی ، اشعر آرمسندہ اولان حجاز برہسفی
 ناکرزہ قدر اشغاللری آلتنہ آلمشلردی . جہینہ نک شرق حدودندن باشلاہر ق شبالہ
 دوعزرو تبوکہ ، معانہ ، ایلہیہ ، جفارہ ، فرمایہ قدر اولان کنیش ساحلہرہ قضاعدن
 « بلی » بطنلری یایلمشلردی . (۱۱) حتی بونلردن بر قسمی سینایی کچہرک بحر قلزم

[۱] ۳۰۹ ، ، ،

[۲] یاقوت ج ۶ ، ۱۳ ، ابن خلدون ج ۲ ، ۳۱۰

[۳] ابن خلدون ج ۲ ، ۳۱۹

[۴] ، ، ، ۳۱۱ ، ۳۱۰

[۵] ، ، ، ۳۲۰ ، بکری ۵۶ ، ۵۸

[۶] عرفہ یاقینندہ تمامدہ کاش بر یرک آدیدر . الحبال والامکنہ ، زمخشری ۱۴۵

[۷] مکہ ناحیہ لرلندن بربرد ، یاقوت ج ۲ ، ۲۲۰

[۸] الاغانی ج ۹ ، ۹۵ ، ابن خلدون ج ۲ ، ۲۵۳

[۹] ابن خلدون ج ۲ ، ۲۸۷

[۱۰] ابن خلدون ج ۲ ، ۲۵۷

[۱۱] ہمدانی ۱۳۰

(بحر احمر) ك غریبندہ صعید ، مصر ، حبشہ ، نوبہیہ قدر داغیلہرق بریلیرنی مغلوب
ایتمشلردی (۱۲) .

کھلافی - اذیلردن « غسانیلر » بصری ، شام ، وادی موسی طرفلرندہ یرلشہرک
حکومت قورمشلردی . بونلر بنو مالک ، بنو الحارث ، بنو جفہ ، بنو کعب ناملرلہ
دورت بویوک بطنہ آریلیورلردی . فقط حکومت ، بیت آل جفہدہ ایدی . (۱۳) بالآخرہ
بونلردہ سلفلری اولان نبطیلر کبی روملرک قوزدی آلتنہ کیرمشلردر .

شامدہ مذججک سعد العشرہ بطنلرندن « رها » قیلہسی بولونمقدہ ایدی . (۱۴) بونلرک
شرق جنوبیسنده اولان شام حوالیسنده و غسانیلرک شرق حدودلرندہ قضاہدن « سلیح »
یرلشمشلردی . (۱۵) غسانیلردن اول بورالردہ حکومت سورمش اولان « ضجاعم » بونلردن
ایدی . سلفلری ، حلفلری کبی منجمیلرک حکومتی دہ روملرک نفوذینہ دایانیوردی (۱۶) .
قضاہدن بنو ویرہ شام ، حجاز ، عراق آرالرینہ طاغیلمش ، قوللرندن بمضیسی « ایلہ »
و « کرک » داغلارلرینہ قدر پاییلشمشلردی . بنو ویرہ ، بنو اسد ، بنو النمر ، بنو کعب
نامیلہ اوج بطنہ آریلقدن سوکرا بنو کعبک بنو کثانہ فحلرلندن باشقہ فہم بن تیم اللات
فحلدی واردی کہ « تنوخ » نامیلہ شہرت بولمشدی . فہم بن تیم اللات دہا اوللری قضاہ
ربیعہ ، کھلان بطنلرندن بعضلرینک حلفلرینہ استناد ایدہرک عراقدہ بر حکومت تشکیل
ایتمشلردی . بالآخرہ شام حوالیسنہ ہجرت ایدہرک ینہ عراقدہ اولدینی کبی بر دولت
قوردیلردی [*] . فقط بو دولتلری دہ سلیح بطنلرینک هجومیلہ منقرض اولدی (۱) . بنی
کلبدن بعضلرینک « دومة الجندل » (۲) دہ حکومتلری واردی . فقط ریاست بعضاً
کندہ لی سکونیلرک الینہ کجیدی کبی (۳) بعضاً غسانیلر طرفندن دخی ضبط ایدیایلردی (۴) .

[۱۲] ابن خلدون ۲ ج ۲۴۷

[۱۳] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۳-۴

[۱۴] ابن خلدون ۲ ج ۲۵۵

[۱۵] ہمدانی ۱۷۰

[۱۶] ابن خلدون ۲ ج ۲۴۷

[*] مسعودی ، جزہ

[۱] [ابن خلدون ۲ ج ۲۴۹]

[۲] [باریۃ الشامدہ مشہور پتارلردن بری دہ بورادہ قورولوردی . مقریزی ۳ ج]

[۳] [ابن خلدون ۲ ج ۲۴۷]

[۴] [مقریزی ۳ ج اسواق یحیی]

قضاءہ دن « بنو جرم بن رہان » غزہ ، شام ، شرأت داغلاری ، کرک طرفلرینہ کوچ ایشم و بورالری بنسہ مشلردی [۵] .

کندہ دن سکونیلر « دومة الجندل » حوالیسنه ایشلردی . ایشته برآز یوقاروده کوریلدیکی اوزره ریاست خصوصنده بنو کلبه رقابت ایدن سکونیلر یونلردن ایدی [۶] . کھلانیلردن « عامله » ربه الشام ده یورو یوردی . ربیعہ دن غزہ ابتداری ربه العراقده « عین التمر » نام محله ایشم ایسده طیدن بمضلرینک تضیق اوزرینہ « خیر » حوالیسنه هجرت ایتدیلر [۷] .

قیس عیلاندن بنو سلیم اولجه نجدہ جیقمش اولدقلری حالده بالاخرہ خیرہ وادی القری و تاجا واحملریله آرالری اشغال ایتدیلر [۸] .

مضریلردن بنو ایاد عراق طرفلرینہ یاییلمش ایدی [۹] . کھلانیلردن بنو لحیم تقریباً شیمدیکی نخف اشرف حوالیسندہ « حیره » دہ نیلن قطعده یرلشہرک عجملرک نفوذیله دولت تشکیل ایشلردی [۱۰] .

ربیعہ دن جدیلہنک هنب بن افصی بطلرندن بنو عمر الجزیرده رأس العین [۱۱] نام برده توطن ایشلردی [۱۲] .

مضریلردن ربیعہ جزیرہ و عراق آرالری دولدرمش ایدی [۱۳] .

ربیعہنک بکر بن وائل بطلرندن « شیبانیلر » دجلہنک شرقده موصل جهتلرین اشغال ایشلردی . ربیعہ ایچینده بیت ، شرف یونلرده ایدی . [۱۴] شیبانی جساس بطلرندن بنو الشیخک « آمد » ده حکومتلری واردی . [۱۵]

[۵] [ابن خلدون ج ۳ ص ۲۴۷]

[۶] [] [۲۵۷]

[۷] [] [۳۰۰]

[۸] [ابن خلدون ج ۳ ص ۳۲۰]

[۹] [ابن خلدون ج ۳ ص ۲۳۷ بمقوی اج مالوک حیره بمقی]

[۱۰] [۳۰۰ ، مقوی اج ۲۳۷]

[۱۱] [پاقوت ج ۴ ص ۲۰۶]

[۱۲] [ابن خلدون ج ۲ ص ۳۰۰]

[۱۳] [ابن خلدون ج ۲ ص ۳۰۰]

[۱۴] [عقد الفرید ج ۲ ص ۳۷]

[۱۵] [ابن خلدون ج ۳ ص ۳۰۲]

دېيمه دن قلوب ، فرات جزيره سنك سنجار ، نصيبين جهتلونده ، ديار دېيمه ، [۱۶]
 ده نيان يرلري اشغال ايتشلردى . [۱۷] قحطانييله قارشى بوتون عدنانيلري لواسى
 آلتنده طولايان كليپ بن دېيمه بونلردن ايدى . [۱۸]

[كلهچك نسته ده شو بو بولك مهاجرى متعاقب حصوله كلن وضعيتك دىنى اجتماعى نتيجه لري
 موضوع بحث ابديله چكدر]

دارالفنون تاريخ اسلام مدرسى

حليم ثابت

[۱۶] [موصل، نصيبين، ديسر، خابور آوارلى . بورلري بعضاً ديار بكر، ديار دېيمه
 ناميله ياد اولندي كى، بعضاً منحصرأ ديار دېيمه اسميله ده سويله نيور . ياقوت ۶ ج ۱۱۷]
 [۱۷] [ابن خلدون ۲ ج ۳۰۹]
 [۱۸] [ابن الاثير ۱ ج ۲۳۶]